

Małgorzata Jaworek, Włodzimierz Karaszewski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

EWOLUCJA DETERMINANT PODEJMOWANIA BEZPOŚREDNIH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH W POLSCE

Streszczenie

W artykule poruszono problematykę determinant podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). W pierwszej części nakreślono ramy teoretyczne tematu, w drugiej zaprezentowano wyniki badań własnych oraz badań przeprowadzonych przez różne ośrodki, których zakres przedmiotowy obejmował rozpoznanie motywów podejmowania BIZ w Polsce. Ponadto przedstawiono wyniki badań własnych dotyczących motywów podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim. Celem opracowania jest zaprezentowanie zmian najważniejszych motywów podejmowania BIZ w Polsce w latach 1990-2017, w perspektywie krajowej i regionalnej. Wyniki badań wskazują, że motywy BIZ w Polsce ulegają zmianie. W przeciwieństwie do okresu początkowego, kiedy zwłaszcza koszty pracy miały podstawowe znaczenie, obecnie obserwuje się coraz większą rolę cech jakościowych (kwalifikacje, umiejętności pracowników itd.). Ponadto, zaprezentowane wyniki cyklicznych badań regionalnych ukazują wyraźne różnice czynników determinujących wybór kraju lokaty oraz wybór konkretnego regionu w ramach danego kraju. Ujawnione zmiany zachodzące w motywach wyboru lokalizacji BIZ oraz różnice motywów decydujących o wyborze kraju i regionu uzasadniają potrzebę prowadzenia ciągłych badań mających na celu ich rozpoznawanie z perspektywy czasu jak i z różnych poziomów lokalizacji.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych, biznes międzynarodowy.

Kody JEL: F21

Wstęp

Kraje świata i poszczególne regiony zainteresowane są zwiększaniem zaangażowania na ich obszarze zasobów kapitałowych i ich unowocześnianiem. Stan i struktura tych zasobów stanowi bowiem podstawową determinantę rozwoju społeczno-gospodarczego warunkującego długookresową poprawę warunków życia miejscowej ludności, między innymi przez zwiększanie udziału w korzyściach wynikających z międzynarodowego podziału pracy. Stoi to

u podstaw aktywnych starań krajów i regionów o wybór danego terenu, jako miejsca lokat kapitału, szczególnie dla podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej (Jaworek, Karaszewski, Siemińska 2017, s. 6). Optymalna sytuacja ma miejsce, kiedy motywacje inwestorów pokrywają się z potrzebami kraju lokaty. Niestety, tego rodzaju stan należy do rzadkości. Więcej, znane są przypadki, gdy oczekiwania krajów przyjmujących kapitał i cele inwestorów zagranicznych okazały się całkowicie rozbieżne.

Celem opracowania jest zaprezentowanie zmian najważniejszych motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce w latach 1990-2017, w perspektywie krajowej i regionalnej.

Kierunek badania przeprowadzonego dla realizacji tego celu wytyczyły następujące hipotezy badawcze:

- H_1 : Na przestrzeni lat zmalało znaczenie czynników efektywnościowych związanych z kosztami prowadzonej działalności wśród najważniejszych determinant podejmowania BIZ w Polsce.
- H_2 : Determinanty BIZ należące do grupy czynników rynkowych mają mniejsze znaczenie na poziomie wyboru regionu aniżeli na poziomie wyboru kraju lokaty. Na poziomie regionalnym większe znaczenie odgrywają czynniki kosztowe i efektywnościowe.

W artykule starano się odpowiedzieć na pytanie, czy Polska nadal jest postrzegana jako kraj, którego głównym atutem są niskie koszty prowadzenia działalności, w tym niskie koszty siły roboczej (jak miało to miejsce w latach 90. XX wieku, czy też ważniejsze dla inwestorów są obecnie czynniki zasobowe, w tym wysokie kwalifikacje siły roboczej?

Artykuł zastał podzielony na dwie zasadnicze części. W pierwszej zaprezentowano aspekty teoretyczne związane z motywami podejmowania działalności za granicą, w drugiej przedstawiono wyniki badań własnych oraz wyniki badań prowadzonych w różnych ośrodkach badawczych, dotyczące motywów podejmowania BIZ w Polsce oraz wyniki badań własnych dotyczących motywów podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim. Niestety, z uwagi na ograniczoną objętość tekstu nie można było zaprezentować wyników licznych badań prowadzonych przez inne ośrodki dotyczących podejmowania BIZ w regionie (zob. m.in. Dorożyński, Urbaniak 2012; Kisiel i in. 2015; Pawlak i in. 2015; Różański i in. 2015; Świerkocki i in. 2011; Wojtasiewicz i in. 2006).

Metodyka badania

W artykule przedstawiono wyniki badań autorskich oraz przeprowadzonych przez inne ośrodki badawcze od początku ostatniej dekady minionego wieku do 2017 roku, które swym zakresem objęły rozpoznanie motywów podejmowania BIZ w Polsce. Zaprezentowany przegląd badań obejmuje wy-

łącznie te, których autorzy podjęli próbę identyfikacji motywów na podstawie informacji uzyskanych z przedsiębiorstw (od inwestorów) na temat czynników stymulujących podjęcie decyzji o lokacie kapitału w Polsce. Wszystkie były przeprowadzone z wykorzystaniem metody ankietowej. Autorzy niniejszego opracowania zdają sobie sprawę, że nie przywołano w nim wszystkich badań przeprowadzonych w przedmiotowej problematyce. Zwracają także uwagę na niepełną porównywalność zaprezentowanych wyników, co wiąże się chociażby z różnicami w konstrukcji narzędzi badawczych, różnym zakresem podmiotowym badań, a także różnicami sposobu przeprowadzenia obliczeń. Nie zmienia tego pominięcie w prezentacji badań, w których ocena determinant oparta została na wynikach związku przyczynowo-skutkowego między skalą napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (zmienną objaśnianą) i wybranymi parametrami makroekonomicznymi gospodarki, jako zmiennymi objaśniającymi (Cieślik 2017; Markowicz, Miłaszewicz 2007; Siemiątkowski 2005). W prezentacji wyników ograniczono się do przedstawienia zidentyfikowanych najważniejszych pięciu czynników. Ich miejsce w hierarchii ważności wyznaczone było częstotliwością wskazań lub wskaźnikami ważności.

W artykule zaprezentowano także wyniki trzech autorskich projektów badawczych dotyczących motywów podejmowania BIZ w województwie kujawsko-pomorskim. Badania zostały przeprowadzone w latach 2003-2004 (*Bezpośrednie inwestycje...* 2005), 2011-2012 (*Bezpośrednie inwestycje...* 2012) i 2014-2016 (*Bezpośrednie inwestycje...* 2016) z zastosowaniem tej samej metody oraz narzędzi badawczych. Wykorzystano przede wszystkim metodę ankiety pocztowej, uzupełniając tradycyjną wysyłkę pism przewodnich i kwestionariuszy badawczych szeregiem monitów telefonicznych, a także prowadząc wysyłkę z wykorzystaniem poczty elektronicznej oraz składając wizyty w badanych jednostkach.

Tabela 1. Liczba objętych badaniami przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów uczestniczących w badaniach		
	2003-2004	2011-2012	2014-2016
Przedsiębiorstwa	70	54	76
Poziom zwrotności (%)	10,6	5,4	15,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Bezpośrednie inwestycje...* (2005, s. 33-45; 2012, s. 14-16; 2016, s. 19-22)

Badaniami objęto pełne zbiorowości, tj. wszystkie aktywne przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego mające siedzibę na terenie województwa. Z uwagi na zwrotność (por. tabela 1) wyniki zrealizowanych projektów badawczych posiadają przede wszystkim walor informacyjny.

Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych – ramy teoretyczne

Realizacja złożonych celów przedsiębiorstw coraz częściej dokonuje się przez alokację kapitału za granicą. Kapitał penetruje świat w poszukiwaniu takiej lokalizacji, która w powiązaniu z atutami przedsiębiorstwa przyczyni się możliwie najpełniej do realizacji jego celów. Podjęcie decyzji o realizacji bezpośredniej inwestycji zagranicznej wymaga więc przeanalizowania wielu istotnych kwestii. Decyzje te należą do najtrudniejszych w praktyce przedsiębiorstw. Determinowane są licznymi czynnikami zarówno wewnętrznymi (np. strategią przedsiębiorstwa), jak i zewnętrznymi (warunkami prowadzenia działalności gospodarczej, ryzykiem politycznym konkretnej lokalizacji itd.) (Aharoni 1966; Wei, Christodoulou 1997, s. 620). Niebagatelny wpływ na podejmowane decyzji mają także aspekty behawioralne (Aharoni i in. 2011, s. 137; Buckley 2002, s. 130; Hambrick, Mason 1984; Hosseini 1994, s. 71; Khatri, Alvin 2000, s. 58; Laar, Nauborg 2006, s. 6). Rozstrzygnięcie miejsca lokalizacji kapitału za granicą w postaci inwestycji bezpośrednich odnosi się do obszaru geograficznego (kontynentu, jego części itd.), kraju, regionu położonego na obszarze określonego kraju. Znajduje ono swoje miejsce w procesie podejmowania decyzji dotyczących omawianych inwestycji. Wyszczególnia się trzy etapy tego procesu: identyfikacji, rozwoju oraz wyboru (Larimo 1995, s. 34). Etap pierwszy dotyczy identyfikacji celów, rozpoznania problemów lub nadarzających się okazji. To przekłada się na stymulanty podejmowania BIZ. W kolejnym etapie pierwszym krokiem jest wybór potencjalnych krajów lokaty, które analizowane są przez pryzmat czynników lokalizacyjnych w powiązaniu z przewagami własnościowymi przedsiębiorstwa, internalizacyjnymi, a także ze strategią korporacyjną (UNCTAD 1998, s. 90-91). Etap trzeci związany jest z selekcją możliwości inwestycyjnych dotyczących kraju lokaty. W tym etapie inwestor poszukuje optymalnej lokalizacji w ramach danego kraju. Należy mieć na uwadze, że różne czynniki oddziałują stymulująco na poziomie wyboru kraju i na poziomie wyboru regionu, w ramach konkretnego kraju. Do tej kwestii nawiązuje się w dalszej części opracowania.

W literaturze przedmiotu zaprezentowano wiele różnorodnych propozycji podziału determinant podejmowania przez przedsiębiorstwa działalności za granicą (Albaum i in. 2002, s. 40; Baumann 1977, s. 5-9; Hoguea 1967, s. 1, 2; Nehrt, Hogue 1968, s. 43, 48; Yip, Hult 2012). Często przytaczana klasyfikacja determinant FDI grupuje je w trzy zbiory (Dunning 2006, s. 206; Dunning, Landau 2008; UNCTAD 1998, s. 109.). Pierwszą z nich stanowią czynniki instytucjonalno-prawne (D-IP). W jej ramach można wymienić m.in.: politykę podatkową i handlową, zasady dotyczące struktury i funkcjonowania rynku, stabilność ekonomiczną, polityczną i społeczną. Kolejną grupę tworzą determinanty ekonomiczne, które dzielą BIZ na ukierunkowane na: zasoby (D-E/Z),

rynek (D-E/R), efektywność – związane z kosztami prowadzonej działalności (D-E/E). Ostatnią grupę tworzą czynniki leżące w gestii krajów i regionów lokaty związane z ułatwieniem prowadzenia biznesu (D-UPB). W ramach tej grupy wyróżnić można: promocję inwestycji, zachęty inwestycyjne, udogodnienia socjalne. Wskazany powyżej podział został uwzględniony w niniejszym opracowaniu.

Jak pokazują badania, w ramach wskazanych grup, determinanty ekonomiczne odgrywają kluczową rolę w procesie decyzyjnym podejmowania BIZ, a wśród nich często wskazywane jako najważniejsze są czynniki rynkowe (Bitzenis 2007, s. 83-111; Demirbag i in. 1995, s. 35-51; Gorynia i in. 2015, s. 94; Jaworek 2013, s. 59-63; Johanson 2006, s. 17; Karaszewski 2001, s. 274, 280; Lizińska 2012, s. 673-686; Shukurov 2016, s. 87; Tatoglu Glaiser 1998, s. 214; Wilson 1990, s. 29).

Potwierdzają to także wyniki badań odnoszących się do motywów wyboru Polski, jako miejsca omawianych inwestycji (por. tabela 1).

Przegląd wyników badań dotyczących motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

Z zaprezentowanego przeglądu badań wynika, że w latach 1990-2017 głównie motywy ekonomiczne stymulowały inwestorów zagranicznych do wyboru Polski jako miejsca lokalizacji ich kapitału w postaci inwestycji bezpośrednich. Wśród nich zasadnicze znaczenie miały motywy rynkowe i zasobowe. Pierwsze w zasadzie nie straciły na aktualności. Natomiast nastąpiła dość wyraźna ewolucja w obszarze zasobów. W początkowym okresie dominowały ich przewagi kosztowe, tj. determinanty efektywnościowe (głównie koszty pracy), jednak z biegiem czasu coraz większego znaczenia nabierały cechy jakościowe (kwalifikacje, umiejętności pracowników itd.). Należy też zwrócić uwagę na wskazania inwestorów dotyczące znaczenia wejścia Polski do Unii Europejskiej, co może egzemplifikować znaczenie czynników instytucjonalno-prawnych. Warto tu przywołać badanie W. Karaszewskiego z 2000 roku. Jeden z fragmentów tego badania dotyczył poznania opinii inwestorów zagranicznych na temat czynników, które w przyszłości będą determinowały skalę napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polsce. Ponad 95% uczestniczących w badaniu wskazało, że będzie temu sprzyjało wejście Polski do Unii Europejskiej, podobną liczebnością grupa oceniła znaczenie wzrostu gospodarczego, a 70% stabilizację prowadzonej polityki gospodarczej (Karaszewski 2001, s. 333). Zaprezentowany przegląd badań (por. tabela 2) potwierdził *ex post* trafność tych przewidywań.

Tabela 2. Przegląd wyników badań dotyczących motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce – perspektywa krajowa

Rok badania/publikacji	Autor/Autorzy	Metodyka	Główne motywy podjęcia BIZ w Polsce
Badania na poziomie kraju			
1990	HWWA	Badanie przeprowadzone wśród inwestorów z Niemiec. Na 307 ankieto uzyskano 63 odpowiedzi – zwrotność	<ol style="list-style-type: none"> 1. Korzyści produkcyjne, niższe koszty pracy (62%) – D-E/E, 2. Dostęp do polskiego rynku i rynków wschodnioeuropejskich (49%) – D-E/R, 3. Ożywienie kontaktów handlowych lub kooperacyjnych (33%) – D-E/R, 4. Perspektywa wyższych zysków dzięki wakacjom podatkowym (30%) – D-E/E, 5. Względy osobiste (25%) – D-BEHAW.
1993	PAIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród spółek z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących w Polsce.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak danych, 2. Koszty siły roboczej (46,4%) – D-E/E, 3. Wielkość polskiego rynku (44,6%) – D-E/R, 4. Podaż siły roboczej (39,3%) – D-E/Z, 5. Możliwość redukcji kosztów produkcji (38,0%) – D-E/E.
1995	PAIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród spółek z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących w Polsce.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koszty siły roboczej (60,8%) – D-E/E, 2. Wielkość polskiego rynku (49,1%) – D-E/R, 3. Perspektywa wzrostu gospodarczego (48,7%) – D-E/R, 4. Podaż siły roboczej (44,4%) – D-E/Z, 5. Możliwość redukcji kosztów produkcji (37,2%) – D-E/E.
1996	Deutsch-Polnische Wirtschaftsförderung (G. Jaworek)	Badanie przeprowadzone wśród inwestorów niemieckich, którzy zainwestowali w Polsce.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rynek zbytu (74%) – D-E/R, 2. Koszty pracy (35%) – D-E/E, 3. Transformacja systemowa w Polsce (bd) – D-IS, 4. Rozwój gospodarczy kraju (bd) – D-E/R.
1996	Polsko-Niemieckie Towarzystwo Wspierania Gospodarki	Badanie przeprowadzone wśród 115 niemieckich przedsiębiorstw, które zainwestowały w Polsce.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rynek zbytu (6,1%) – D-E/R, 2. Niskie płace (31,3%) – D-E/E, 3. Bliskość Wspólnoty Niepodległych Państw (11,3%) – D-E/R, 4. Możliwość przejęcia przedsiębiorstwa (8,7%) – D-E/Z, 5. Siła robocza (8,7%) – D-E/Z.

1995/ 1996/ 1997	J. Witkowska	Badanie przeprowadzone na reprezentatywnej próbie.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koszty czynnika pracy – D-E/E, 2. Perspektywa ekonomicznego rozwoju kraju – D-E/R, 3. Duży chłonny rynek – D-E/R, 4. Zdobyte udziały w lokalnym rynku zbytu – D-E/R, 5. Dostępność wykwalifikowanej siły roboczej – D-E/Z.
1996	Amerykańska Izba Handlowa w Polsce (T. Housh)	Badanie przeprowadzone wśród 111 inwestorów z USA.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Duży rynek zbytu oraz dobre perspektywy rozwojowe (po 64%) – D-E/R, 2. Korzystna lokalizacja kraju (48%) – D-E/R, 3. Wykwalifikowana siła robocza (43%) – D-E/Z, 4. Niższe koszty pracy – D-E/E oraz istniejące środowisko biznesowe (po 38%) – D-UPB.
1997	PAIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród spółek z udziałem kapitału zagranicznego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koszty siły roboczej (57,6%) – D-E/E, 2. Perspektywa wzrostu gospodarczego (52,6%) – D-E/R, 3. Wielkość polskiego rynku (47,3%) – D-E/R, 4. Podaż siły roboczej (42,1%) – D-E/Z, 5. Możliwość redukcji kosztów produkcji (40,0%) – D-E/E.
1999/2000	W. Karaszewski	Badanie przeprowadzone wśród największych inwestorów zagranicznych w Polsce wg listy PAIZ. Przy hierarchizacji motywów wykorzystano wskaźnik ważności W*.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie nowych rynków zbytu (0,80) – D-E/R, 2. Niższe koszty pracy (0,74) – D-E/E, 3. Pewność istniejących rynków zbytu (0,61) – D-E/R, 4. Niższy stopień konkurencyjności badanych przedsiębiorstw (0,52) – D-E/R, 5. Niższe obciążenia podatkowe (0,37) – D-E/E.
2000	PAIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród 814 spółek z udziałem kapitału zagranicznego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Perspektywy wzrostu gospodarczego (49,8%) – D-E/R, 2. Koszty siły roboczej (46,4%) – D-E/E, 3. Wielkość polskiego rynku (44,6%) – D-E/R, 4. Podaż siły roboczej (39,3%) – D-E/Z, 5. Możliwość redukcji kosztów produkcji (38,0%) – D-E/E.
2002	Price Waterhouse Coopers		<ol style="list-style-type: none"> 1. Duży rynek konsumencki – D-E/R, 2. Stosunkowo niskie koszty pracy – D-E/E, 3. Wykwalifikowany personel – D-E/Z, 4. Perspektywy eksportu na wschód – D-E/R, 5. Możliwość zapewnienia właściwej obsługi ze strony wyspecjalizowanych firm doradczych – D-UPB.

2003	PAIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród 707 spółek z udziałem kapitału zagranicznego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Perspektywa wzrostu gospodarczego (62,1%) – D-E/R, 2. Koszty siły roboczej (61,5%) – D-E/E, 3. Wielkość polskiego rynku (59,4%) – D-E/R, 4. Możliwość redukcji kosztów produkcji (53,9%) – D-E/E, 5. Podaż siły roboczej (52,5%) – D-E/Z.
2004	M. Stawicka	Badanie przeprowadzone wśród 841 przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym zlokalizowanych w Polsce (zwrotność 27,8%).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wielkość rynku (32,05%) – D-E/R, 2. Perspektywa wzrostu gospodarczego (30,34) – D-E/R, 3. Chłonność rynku (26,50%) – D-E/R, 4. Cena siły roboczej (26,07) – D-E/E, 5. Położenie geograficzne (25,64%) – D-E/R.
2004	M. Jaworek	Badaniem przeprowadzono wśród inwestorów uczestniczących w prywatyzacji pośredniej. Badaniem objęto 122 podmioty sprywatyzowane w latach 1990-2003 (zwrotność 22,1%).	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysokie kwalifikacje pracowników (80,8%) – D-E/Z, 2. Niskie koszty siły roboczej (73,1%) – D-E/E, 3. Duży rynek zbytu (73,1%) – D-E/R, 4. Nowoczesny majątek produkcyjny (57,7%) – D-E/Z, 5. Niska cena nabycia przedsiębiorstwa (53,8%) – D-E/E.
2004	Synovate Brytyjsko-Polska Izba Handlowa (A. Niziołek)		<ol style="list-style-type: none"> 1. Profesjonalizm pracowników (31%) – D-E/Z, 2. Dobre zrozumienie rynku (23%) – D-E/R, 3. Dobrzy partnerzy biznesowi (18%) – D-UPB, 4. Walka z biurokracją i zrozumienie systemu prawnego (17%) – D-IS.
2005	PAIIZ (Indicator)	Badaniem przeprowadzono wśród ponad 700 spółek z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących w Polsce.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wielkość polskiego rynku (56,5%) – D-E/R, 2. Koszty siły roboczej (53,0%) – D-E/E, 3. Perspektywa wzrostu gospodarczego (50%) – D-E/R, 4. Kwalifikacje siły roboczej (49,9%) – D-E/Z, 5. Podaż siły roboczej (48,6%) – D-E/Z.
2005	Rodl&Partner	Badanie przeprowadzono wśród 300 niemieckich inwestorów funkcjonujących w Polsce	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interesujący rynek zbytu (62%) – D-E/R, 2. Inne powody (29%), 3. Niskie koszty pracy (26%) – D-E/E, 4. Szczególnie wykwalifikowani pracownicy (14%) – D-E/Z, 5. Presja klienta (13%) – D-E/R.

2007	M. Jaworek W. Karaszewski	Badanie przeprowadzone wśród inwestorów z Japonii. Badaniem objęto 75 podmiotów (zwrotność 14,7%). Przy hierarchizacji wykorzystano wskaźnik ważności W.	1. Niższe koszty pracy (0,95) – D-E/E, 2. Tworzenie nowych rynków zbytu (0,73) – D-E/R, 3. Pewność istniejących rynków zbytu (0,71) – D-E/R, 4. Mniejsze obciążenia podatkowe – D-E/E oraz niższy stopień konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw (po 0,64) – D-E/R, 5. Mniejsze bariery importowe (0,54) – D-E/R.
2007/2008	J. Różański	Badanie przeprowadzono wśród 301 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących w Polsce.	1. Tania siła robocza (26,6%) – D-E/E, 2. Chłonność polskiego rynku na dane produkty/usługi (23,6%) – D-E/R, 3. Dostęp do tanich surowców lub materiałów (13,6) – D-E/E, 4. Słaba konkurencja w sektorze, w którym działa inwestor zagraniczny (8,6%) – D-E/R, 5. Obecność innych zagranicznych przedsiębiorstw współpracujących z inwestorem (8,0%) – D-UPB.
2009	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo- Handlowa	Badanie przeprowadzone wśród 163 przedsiębiorstw (w tym 73 podmioty z sektora usług, 39 produkcji, 10 budownictwo, 10 energetyka, 18 pozostałe sektory).	1. Kwalifikacje siły roboczej – D-E/Z, 2. Stabilność przepisów prawa – D-IP, 3. Produktowność – D-E/E, 4. Zatrudnienie – D-E/Z, 5. Członkostwo w UE – D-IP.
2012	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo- Handlowa	Suma ocen respondentów zadowolonych i bardzo zadowolonych.	1. Członkostwo w UE (82%) – D-IP, 2. Kwalifikacje pracowników (69%) – D-E/Z, 3. Zaangażowanie pracowników (61%) – D-E/Z, 4. Produktowność pracowników (60%) – D-E/E.
2013	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo- Handlowa	W badaniu wzięło udział 1623 podmiotów, w tym 151 przedsiębiorstw z Polski. Suma ocen respondentów zadowolonych i bardzo zadowolonych.	1. Członkostwo w UE (87%) – D-IP, 2. Kwalifikacje pracowników (71%) – D-E/Z, 3. Jakość kształcenia akademickiego (65%) – D-IP, 4. Produktowność i zmotywowanie pracowników (57%) – D-E/E, 5. Jakość i dostępność lokalnych poddostawców (49%) – D-E/Z.
2015	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo- Handlowa	Badanie przeprowadzono wśród 116 przedsiębiorstw prowadzących działalność w Polsce (przy współpracy z izbami: belgijską, brytyjską, francuską, hiszpańską, irlandzką, kanadyjską, portugalską, szwajcarską i włoską). Ocena w skali 1–6.	1. Członkostwo w UE (4,5) – D-IP, 2. Kwalifikacje pracowników (3,8) – D-E/Z, 3. Wykształcenie akademickie (3,7) – D-IP, 4. Jakość i dostępność lokalnych poddostawców – D-E/Z, oraz produktowność i zmotywowanie pracowników (po 3,60) – D-E/Z, 5. Dostępność wykwalifikowanej kadry (3,2) – D-E/Z.

2016	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa	Badanie przeprowadzono we współpracy z izbami: belgijską, brytyjską, włoską, francuską, hiszpańską, szwajcarską irlandzką, kanadyjską, portugalską, skandynawską, amerykańską.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Członkostwo w UE (4,3) – D-IP, 2. Kwalifikacje pracowników (3,9) – D-E/Z, 3. Wykształcenie akademickie – D-IP oraz jakość i dostępność lokalnych poddostawców (3,7) – D-E/Z, 4. Produktowność i zmotywowanie pracowników (3,6) – D-E/Z, 5. Infrastruktura: transport, komunikacja, IT, energia (3,5) – D-E/Z.
2016	PAIHIZ Grant Thornton HSBK	W badaniu wzięły udział 103 przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. Ocena w skali 1-5.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wielkość rynku wewnętrznego (3,95) – D-E/R, 2. Stabilność ekonomiczna (3,88) – D-IP, 3. Dostępność materiałów i komponentów (3,85) – D-E/Z, 4. Wydajność pracy (3,78) – D-E/E, 5. Kultura organizacyjna firm działających na rynku (3,78) – D-UPB.
2017	Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa	W badaniu wzięło udział 369 przedsiębiorstw funkcjonujących w Polsce. Badanie przeprowadzono we współpracy z 13 izbami bilateralnymi.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Członkostwo w UE (4,73) – D-IP, 2. Kwalifikacje pracowników (3,66) – D-E/Z, 3. Jakość i dostępność poddostawców (3,61) – D-E/Z, 4. Wykształcenie akademickie (3,60) – D-IP, 5. Produktowność i zmotywowanie pracowników (3,59) – D-E/Z.
2017	PAIH Grant Thornton HSBK	Ocena w skali 1-5.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stabilność ekonomiczna (4,01) – D-IP, 2. Wielkość rynku wewnętrznego (3,94) – D-E/R, 3. Dostępność materiałów i komponentów (3,89) – D-E/Z, 4. Współpraca z administracją lokalną (3,79) – D-UPB, 5. Wydajność pracy – D-E/E, kultura organizacyjna firm działających na rynku – D-UPB oraz lojalność pracowników – D-E/Z (po 3,77).
2017	EY Poland's Attractiveness Survey	Ocena międzynarodowych inwestorów na temat atrakcyjności inwestycyjnej Polski. Badaniem objęto 120 inwestorów, którzy podjęli działalność w Polsce i 88 inwestorów, którzy nie prowadzą jeszcze działalności w Polsce. Hierarchia ważności wg wskazania „wysoka atrakcyjność”.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poziom umiejętności pracowników (30%) – D-E/Z, 2. Potencjał do wzrostu produktywności – D-E/E oraz koszty pracy (po 26%) – D-E/E, 3. Rynek krajowy (20%) – D-E/R, 4. Transport i infrastruktura logistyczna (17%) – D-E/Z, 5. Infrastruktura telekomunikacyjna (15%) – D-E/Z.

Objaśnienia i uwagi: czynniki instytucjonalno-prawne (D-IP), determinanty ekonomiczne ukiegunowane na: zasoby (D-E/Z), rynek (D-E/R), efektywność (D-E/E), czynniki związane z ułatwieniem prowadzenia biznesu (D-UPB), determinanty behawioralne (D-BEHAW.).

Źródło: Housh (1997); Jaworek (2006); Jaworek, Karaszewski (2008); Jaworek (1999); Karaszewski (2004); PAIHIZ (2016, 2000, 2003, 2005); Pissula (1997); PriceWaterhouseCoopers (2002); Rödl&Partner (2005); Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2009, 2012, 2013, 2015, 2016, 2017); EY (2017); Różański (2010); Schönemann, Perlak, Höfer (1997); Stawicka (2007); Witkowska (1998).

Analizując wyniki badań dotyczące motywów podejmowania BIZ z perspektywy regionalnej widać, że różnią się one od motywów podejmowania BIZ z perspektywy kraju. Mimo iż, w opinii przedsiębiorców najważniejszymi czynnikami zachęcającymi do podjęcia inwestycji w regionie były także czynniki ekonomiczne, mniejsze znaczenie przypisywano czynnikom rynkowym. Badane przedsiębiorstwa, wyraziły pogląd, że największym walorem województwa kujawsko-pomorskiego jest jego położenie geograficzne. Czynniki ten został uplasowany na pierwszym miejscu we wszystkich zrealizowanych projektach badawczych.

Tabela 3. Motywy podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim (odsetek przedsiębiorstw wskazujących dany wariant odpowiedzi)

Czynniki stymulujące	Wyniki projektu badawczego zrealizowanego w latach:		
	2003-2004	2011-2012	2014-2016
Czynniki ekonomiczne:			
położenie geograficzne	80,0	88,2	83,6
chłonność rynku	–	12,0	11,0
potencjał przemysłu regionalnego	–	12,0	12,3
stopa bezrobocia	–	–	31,5
stan infrastruktury transportowej	26,2	40,0	38,4
kwalifikacje siły roboczej	75,4	67,3	46,6
ceny wynajmu, dzierżawy	67,7	56,9	68,5
ceny nieruchomości	66,2	66,7	67,1
otoczenie biznesu	20,0	35,3	27,4
możliwość współpracy z lokalnymi przedsiębiorstwami	–	–	31,5
Czynniki instytucjonalno-prawne:			
stan praworządności	–	16,0	17,8
lokalne zachęty podatkowe	3,0	12,0	16,4
Czynniki wspierające prowadzenie działalności gospodarczej:			
nastawienie lokalnych władz do inwestora i inwestycji	20,0	24,0	20,5
nastawienie lokalnej społeczności do inwestora i inwestycji	20,0	24,0	34,2
jakość i sprawność obsługi w urzędach	14,0	16,0	17,8
aktywność samorządu na rzecz pomocy inwestorom w nawiązywaniu kontaktów i współpracy z instytucjami okołobiznesowymi i partnerami handlowymi	10,8	8,0	21,9
dostęp do ośrodków naukowo-badawczych	33,8	30,0	17,8
atrakcyjność turystyczna	47,7	24,0	21,9
stan środowiska naturalnego	47,7	34,0	26,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Czaplewski i in. (2004, s. 91); Szałucka, Szóstek (2012, s. 84); Jaworek i in. (2016, s. 128-129).

Oprócz wspomnianego położenia geograficznego, inwestorzy szczególne znaczenie przypisywali czynnikom efektywnościowym – cenom najmu i dzierżawy (miejsce 2. w badaniu z 2014-2016; miejsce 3. w badaniach z 2002-2004 i miejsce 4. 2011-2012), cenom nieruchomości (miejsce 3. w badaniach z 2014-2016 i 2011-2012; miejsce 4. w badaniach z 2002-2004) oraz czynnikom zasobowym – kwalifikacjom siły roboczej, stopie bezrobocia i infrastrukturze transportowej.

Chłonność rynku – czynnik należący do grupy motywów rynkowych, wysoko sytuowanych w badaniach z perspektywy kraju w perspektywie regionalnej został sklasyfikowany dopiero na przedostatnim miejscu w pierwszej edycji badania, a w trzeciej na miejscu ostatnim. Może to dowodzić, że inwestycje podejmowane w kraju dla jego potencjału rynkowego lokowane są w regionach, w których prowadzenie działalności sprzyja obniżaniu kosztów funkcjonowania wpływając na wzrost efektywności realizowanych projektów zagranicznych.

Zaprezentowane wyniki badań dowodzą, że różne czynniki mogą oddziaływać motywująco na inwestorów na poziomie kraju i na poziomie regionu.

Podsumowanie

Polska, podobnie jak inne nowe kraje członkowskie Unii Europejskiej, które wraz z początkiem ostatniej dekady minionego wieku podjęły proces transformacji ustrojowej, jest stale zainteresowana napływem kapitału w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wynika to z potrzeby nadrabiania dystansu rozwoju gospodarczego i zamożności społeczeństw w stosunku do krajów wysoko rozwiniętych. Oczekiwana konwergencja uwarunkowana jest zwiększaniem zasobów kapitałowych, powiązaniem ze wzrostem ich produktywności. Ograniczone możliwości zapewnienia odpowiednio wysokiej stopy inwestycji, co związane jest ze stanem i strukturą oszczędności wewnętrznych, sprawiają, że muszą one zabiegać o oszczędności zewnętrzne, zwłaszcza w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych i związany z nimi transfer nowoczesnych technologii, podnoszących poziom innowacyjności gospodarki.

Wyniki badań zaprezentowanych w niniejszym opracowaniu wskazują, że motywy dokonywania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce ulegają zmianie. Wprawdzie cały czas istotne miejsce zachowują motywy rynkowe (prymat tej grupy motywów obserwowany jest powszechnie na świecie), to jednak następują zmiany w grupie motywów kosztowo-efektywnościowych. W przeciwieństwie do okresu początkowego, w czasie którego zwłaszcza koszty pracy odgrywały podstawowe znaczenie obecnie obserwuje się coraz większą rolę cech jakościowych (kwalifikacje, umiejętności pracowników itd.). Ujaw-

nione zmiany zachodzące w motywach wyboru lokalizacji BIZ uzasadniają potrzebę prowadzenia ciągłych badań mających na celu ich rozpoznawanie.

Zaprezentowane wyniki cyklicznych badań prowadzonych przez zespół Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, które wyraźnie wskazują na różnice czynników uwzględnianych przez inwestorów z zagranicy w decyzjach o wyborze kraju lokaty kapitału i wyborze regionu kraju świadczą o potrzebie prowadzenia badań o różnym zakresie podmiotowym.

Przegląd badań motywów bezpośrednich dotyczących kraju oraz wyniki badań odnoszące się do regionu stanowią przesłankę uznania trafności sformułowanych hipotez. Zwraca się przy tym uwagę na brak podstaw do ich uogólnienia.

Skuteczność działań podejmowanych dla pozyskiwania kapitału z zagranicy wymaga rozpoznania motywów wyboru ich obszaru jako miejsca dokonywania tych inwestycji. Warunkuje to bowiem właściwy dobór narzędzi zachęcania inwestorów z zagranicy do wyboru kraju (regionu), jako miejsca lokat ich kapitału.

Bibliografia

- Aharoni Y. (1966), *The foreign investment decision process*, Harvard University, Boston.
- Aharoni Y., Tihanyi L., Connelly B.L. (2011), *Managerial decision-making in international business: A forty-five-year retrospective*, "Journal Of World Business", No. 46(2).
- Albaum G., Strandskov J., Duerr E. (2002), *International Marketing and Export Management*, Addison-Wesley Longman Publishing, Harlow.
- Baumann H. (1977), *Directinvestitionen der Industrie im Ausland. Ausmass, Anlageform und Auswirkungen*, "Institut für Wirtschaftsforschung", No. 3.
- Bitzenis A. (2007), *Determinants of foreign direct investment: Evidence from multinationals in the Post-Crisis Era of Bulgaria in the Late 1990s*, "Southeast European and Black Sea Studiem", No. 7(1).
- Buckley A. (2002), *Inwestycje zagraniczne. Składniki wartości i ocena*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Cieślik A. (2017), *Determinants of MNE activity in Poland: The case of firms from EU-15*, "Entrepreneurial Business and Economics Review", No. 5(1).
- Demirbag M., Mirza H., Weir D.T.H. (1995), *The dynamics of manufacturing joint ventures in Turkey and the role of industrial groups*, "Management International Review", No. 35 (Special Issue).
- Dorożyński T., Urbaniak W. (2012), *Motywy lokalizacji inwestycji zagranicznych w regionie łódzkim*, „Zarządzanie i Finanse”, nr 10(1).
- Dunning J.H. (2006), *Towards a paradigm of development: Implication for the determinants of international business activity*, "Transnational Corporations", No. 15(1).

- Dunning J.H., Lundan S.M. (2008), *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham-Northampton.
- EY (2017), *Mature leader of the CEE region, EY's Attractiveness Survey Poland*, May.
- Gorynia M., Nowak J., Trąpczyński P., Wolniak R. (2015), *Does outward FDI by Polish multinationals support existing theory? Findings from a quantitative study*, "Economic and Business Review", No. 1(4).
- Hambrick D.C., Mason P.A. (1984), *Upper echelons: The organization as a reflection of its top managers*, "The Academy Of Management Review", No. 9(2).
- Hogue W.D. (1967), *The foreign investment decision making process*, "Association for Education in International Business Proceedings", December 29.
- Hosseini H. (1994), *Foreign direct investment decision, transaction cost economics and political uncertainty*, "Humanomics", No. 10(1).
- Housh T. (1997), *Polska w ocenach inwestorów*, „Życie Gospodarcze”, nr 8.
- Jasiński B., Mesjasz L. (1999), *Integracja z Unią Europejską jako czynnik determinujący napływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich do Polski*, (w:) Brach J., Rymarczyk J., *Problemy gospodarki światowej ze szczególnym uwzględnieniem Polski u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Jaworek G. (1999), *Deutsche Directinvestitionen in Polen – Motive, Ergebnisse und Folgewirkungen*, Deutsch-Polnische Industrie und Handelskammer, Warszawa.
- Jaworek M. (2006), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w prywatyzacji polskiej gospodarki*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
- Jaworek M. (2013), *Stymulanty i destymulanty aktywności inwestycyjnej polskich przedsiębiorstw za granicą*, (w:) Karaszewski W. (red.), *Aktywność inwestycyjna polskich przedsiębiorstw za granicą – czynniki i skutki*, PWE, Warszawa.
- Jaworek M., Czaplewski L., Kuczmarska M., Kuzel M. (2016), *Stymulanty i destymulanty podejmowania przez inwestorów zagranicznych inwestycji bezpośrednich w wybranych województwach Polski*, (w:) Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Jaworek M., Karaszewski W. (2008), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne firm japońskich w Polsce*, „Przegląd Organizacji”, nr 10.
- Jaworek M., Karaszewski W., Siemińska E. (2017), *Ceny na rynku nieruchomości wśród determinant wyboru bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Świat Nieruchomości”, nr 101(3).
- Johanson A. (2006), *FDI Inflows to the Transition economics of Eastern Europe: Magnitude and determinants*, The Royal Institute of Technology, "Centre for Excellence for Studies in Science in Innovation", No. 59.
- Karaszewski W. (2001), *Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1990-1999 (miejsce w gospodarce kraju, czynniki i perspektywy rozwojowe)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

- Karaszewski W. (2004), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
- Karaszewski W. (red.) (2005), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu)*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Karaszewski W. (red.) (2012), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
- Karaszewski W. (red.) (2016), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Khatri N., Alvin H. (2000), *Role of intuition in strategic decision making*, “Human Relations”, No. 53(1).
- Kisiel R., Lizińska W., Marks-Bielska R., Babuchowska K., Serocka I. (2015), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie warmińsko-mazurskim. Raport z badania*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Samorząd województwa warmińsko-mazurskiego, Olsztyn.
- Laar M., Nauborg Ch. (2006), *Emotions and foreign direct investment: A theoretical and empirical exploration*, “Management International Review”, No. 46(2).
- Larimo J. (1995), *The foreign direct investment decision process: Case studies of different types of decision process in Finnish firms*, “Journal Of Business Research”, No. 33(1).
- Małecki M. (1989), *Motywy inwestowania kapitału zagranicznego w Polsce*, „Sprawy Międzynarodowe”, nr 4.
- Markowicz I., Miłaszewicz D. (2007), *Analiza determinant bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, nr6.
- Nehrt L., Hogue W.D. (1968), *The foreign investment decision process*, “Quarterly Journal of AISEC International”, February/April.
- Niziołek A. (2004), *Zagraniczni inwestorzy o Polsce*, „Manager”, nr 1.
- PAIH (2017), *Polska ze stabilnym klimatem dla inwestorów zagranicznych*, Wyniki 11. edycji badania „Klimat inwestycyjny w Polsce”, przeprowadzonego przez PAIH we współpracy z Grant Thornton i HSBK.
- PAIiIZ (2005), *Opinie inwestorów o warunkach działalności w Polsce*, Raport z badania przeprowadzonego przez CBM Indicator, Warszawa.
- PAIiIZ (2016), *Polska utrzymuje dobry klimat dla zagranicznego biznesu*, Wyniki 10. edycji badania „Klimat inwestycyjny w Polsce”, przeprowadzonego przez PAIiIZ we współpracy z Grant Thornton i HSBK.
- PAIiZ (2000), *Opinia inwestorów zagranicznych o społecznych i ekonomicznych warunkach działalności w Polsce*, Raport z badania przeprowadzonego przez CBM Indicator pod kierownictwem J. Garlickiego, J. Błuszkowskiego, Warszawa.
- PAIiZ (2003), *Opinia inwestorów zagranicznych o społecznych i ekonomicznych warunkach działalności w Polsce*, Raport z badania przeprowadzonego przez CBM Indicator pod kierownictwem J. Garlickiego, J. Błuszkowskiego, Warszawa.

- Pawlak K., Standar A., Kołodziejczak M., Kołodziejczak W. (2015), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie wielkopolskim. Raport z badania*, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Urząd Miasta i Gminy w Kłodawie, Poznań.
- Pissula P., *Deutsch-polnische Joint Venture – Ergebnisse einer Befragung*, (w:) HWWA – Report 97, Hamburg.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2009), za: Pawełek-Lubela E., „PGS Software”, marzec.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2012), *Ankieta koniunkturalna EŚW 2012*, AHK.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2013), *Ankieta koniunkturalna Europa Środkowo-Wschodnia 2013*, AHK.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2015), *Ankieta koniunkturalna 2015*, AHK.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2016), *Ankieta koniunkturalna 2016. Polska w ocenie inwestorów zagranicznych*, AHK.
- Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa (2017), *Ankieta koniunkturalna 2017. Polska w ocenie inwestorów zagranicznych*, AHK.
- PriceWaterhouseCoopers (2002), *Poland as attractive place for investment – perception does matter*, kwiecień 2002, za: MSP (2002), *Informacja o udziale inwestorów zagranicznych w procesie prywatyzacji polskiej gospodarki w latach 1990-2002*, Warszawa.
- Różański J, Jasiniak M., Kaczmarek-Krawczak J., Kaźmierska-Jóźwiak B., Starzyńska D. (2015), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie łódzkim. Raport z badania*, Uniwersytet Łódzki, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Łódź.
- Różański J. (2010), *Przedsiębiorstwa zagraniczne w Polsce. Rozwój. Finansowanie. Ocena*, PWE, Warszawa.
- Schönemann E., Perlak B., Höfer A. (1997), *Inwestorzy niemieccy o Polsce. Wybrane wyniki badań Polsko-Niemieckiego Towarzystwa Wspierania Gospodarki (TWG)*, „Przegląd Zachodni”, nr 3.
- Shukurov S. (2016), *Determinants of FDI in transition economies: The case of CIS countries*, “Journal of International and Global Economic Studies”, No. 9(1).
- Siemiątkowski P. (2005), *Determinanty ekonomiczne napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 406.
- Stawicka M. (2007), *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, CeDeWu, Warszawa.
- Świerkocki J. (Ed.) (2011), *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu aktualnego i przyszłego profile gospodarczego województwa łódzkiego*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2011.
- Tatoglu E. Glaister K.W. (1998), *An analysis of motives for western FDI in Turkey*, “International Business Review”, No. 7.
- UNCTAD (1998), *World Investment Report: Trends and determinants*, United Nations, New York and Geneva.

- Wachstumsmotor Osterweiterung (2005), *Die Erweiterung der Europäischen Union im Spiegel deutscher Unternehmer*, Rödl&Partner, za: Kalinowski T. (2005), *Polska jako miejsce lokowania inwestycji niemieckich*, IBnGR, Gdańsk.
- Wei H.C., Christodoulou C. (1997), *An examination of strategic direct investment decision processes: The case of Taiwanese manufacturing Smes*, "Management Decision", No. 35(8).
- Wilson M. (1990), *Empirical evidence of the use of a framework of risk and return in capital budgeting for foreign direct investment*, "Managerial Finance", No. 16(2).
- Witkowska J. (1998), *Motywacje inwestorów zagranicznych – aspekty porównawcze*, (w:) Olesiński Z., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Wojtasiewicz L., Fojutowski Ł., Kalupa Ł., Kowalski T., Pietrzykowski M., Szczepkowska-Flis A., Ziomek A. (2006), *Rola zagranicznych inwestorów bezpośrednich w gospodarce Wielkopolski*, *Akademia Ekonomiczna w Poznaniu*, Centrum Badania Gospodarki regionalnej, Poznań.
- Yip G.S., Hult, G.T.M. (2012), *Total Global Strategy*, Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River.

Evolution of the Determinants of Undertaking Foreign Direct Investments in Poland

Summary

In their article, the authors touched the problems of the determinants of undertaking foreign direct investments (FDI). In its first part, they gave the theoretical background of the topic' in the second, they presented findings of their own research as well as research conducted by various centres whose object scope covered recognition of the motives for undertaking FDI in Poland. Moreover, the authors presented findings of their own research on the motives to undertake FDI in Kuyavian-Pomeranian Voivodeship. The aim of the paper is to present changes of the most important motives to undertake FDI in Poland in 1990-2017, in the national and regional perspective. The research findings indicate that the motives for FDI in Poland have been changing. Contrary to the initial period, when especially labour costs were of the basic importance, at present there is observed the ever growing role of qualitative traits (employees' qualification, skills, etc.). Moreover, the presented results of cyclical regional surveys show clear differences in the factors determining the choice of the country of placement and the choice of specific region within a given country. The revealed changes occurring in the motives for selection of FDI location deciding the choice of the country and region justify the need to carry out continuous research aimed at recognition thereof with hindsight and from different levels of location.

Key words: foreign direct investments, determinants of foreign direct investments, international business.

JEL codes: F21

Artykuł zaakceptowany do druku w kwietniu 2018 roku.

© All rights reserved

Afiliacja:

dr hab. inż. Małgorzata Jaworek, prof. UMK
dr hab. Włodzimierz Karaszewski, prof. UMK
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Katedra Inwestycji i Nieruchomości
ul. Gagarina 13a
87-100 Toruń
e-mail: mjaworek@umk.pl
e-mail: wkaras@umk.pl